

5. Томіленко Л. М. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови : монографія. Івано-Франківськ : Фоліант, 2015. 160 с.

Стрільчук Катерина,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка;
Науковий керівник – доктор філологічних наук, професор
Любов Струганець

ФЕМІНІТИВИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ: СТРУКТУРНО-ФУНКЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Постановка проблеми. У сучасному українському суспільстві відбувається активне зростання кількості фемінітивів, які все частіше замінюють маскулінітиви в різних комунікативних сферах. На появу й поширення фемінітивів впливають соціокультурні, політичні, правові та гендерні чинники, а також загальна тенденція до рівноправності в суспільстві. Зокрема, у масмедійному та освітньому дискурсі, в молодіжному мовленні дедалі частіше функціують такі форми, як *ректорка, директорка, фахівчиня, блогерка, менеджерка*, що засвідчує демократизацію сучасного українського комунікативного простору. Оскільки окреслений процес динамічний, вважаємо, що він потребує аналізу. А проблема належить до актуальних у сучасному мовознавстві.

Аналіз досліджень проблеми. Фемінітиви перебувають у центрі наукових студій А. Архангельської, Г. Беловольченко, М. Варикаші, М. Вербовської, Н. Гапон, Н. Малюги, Н. Миронової, Н. Сидоренко, І. Шпітько, М. Брус. Лінгвісти вивчають це явище з різних аспектів – морфологічного, соціолінгвістичного, комунікативного та культурологічного.

Метою нашої розвідки є дослідження специфіки функціонування фемінітивів в освітньому та медіадискурсі української мови, а також у молодіжному мовленні.

Виклад основного матеріалу. Більшість дослідників погоджується, що поширення фемінітивів є закономірним етапом розвитку української мови, який відображає тенденцію до гендерної симетрії у мовній системі. Фемінітиви – це іменники жіночого роду, що позначають осіб жіночої статі й співвідносяться з усталеними назвами чоловічого роду (маскулінітивами). Як зазначає М. Брус, лінгвальна категорія фемінітивності становить узагальнене абстрактне поняття, яке охоплює сукупність лексичних і словотвірних одиниць із спільним значенням «особа жіночої статі». До цього класу належать іменники, що формувалися протягом усієї історії розвитку української мови та закріплені в наукових джерелах як питомі або запозичені лексеми [2, с. 251–252].

Основним способом творення фемінітивів у сучасній українській мові залишається суфіксальний, що забезпечує природність і системність появи нових назв. Найпоширенішими є моделі з суфіксами *-к-(а)*

(учителька, студентка, директорка, редакторка, ректорка), -иц-(я) (письменниця, науковиця, очільниця, учениця), -ин-(я) (філологиня, фахівчиня, майстриня), -ес-(а) (поетеса, деканеса, патронеса). Упродовж останніх років спостерігається тенденція до появи фемінітивів від запозичених основ, зокрема англізмів: *менеджерка, блогерка, дизайнерка, маркетингистка*.

У функційному аспекті фемінітиви виконують кілька важливих ролей – номінативну, ідентифікаційну, соціокультурну й оцінну. Якщо говорити поглиблено про кожен сферу саме нашого дослідження то в освітньому дискурсі фемінітиви стали невід’ємним елементом комунікації, оскільки жінки нині активно займають академічні та адміністративні посади. Фемінітиви у такому випадку виконують номінативну функцію. У шкільних підручниках [1, с. 129], [3, с. 174] частотні такі форми: *критикиня, історикиня, археологиня, філологиня, майстриня, мисткиня, гравчиня* тощо. Ці лексеми уже зафіксовані в «Новітньому онлайн-словнику української мови», що можна розглядати як вияв тенденції до нормування таких форм у сучасній українській мові. Інші форми жіночого роду з суфіксом *-ин-* хоч і наявні в текстах українських підручників, усе ж у сучасних тлумачних словниках не кодифіковані.

У медійному просторі роль фемінітивів особливо важлива, оскільки саме засоби масової інформації сприяють їх легітимізації в публічному мовленні. На телебаченні, радіо, в інтернет-виданнях та газетах дедалі частіше вживаються такі форми, як: *журналістка, кореспондентка, політикиня, міністерка, спікерка, громадська діячка*. Ці фемінітиви поступово стають звичними у мові новинних повідомлень та інших публіцистичних матеріалів. ЗМІ виконують функцію посередника між офіційним дискурсом і живою мовою суспільства, тому сприяють закріпленню нових мовних норм. Показовим є те, що провідні українські медіа, зокрема «Суспільне», «Українська правда», «Захід.net», активно використовують фемінітиви, розглядаючи їх як частину сучасного мовного стандарту. До прикладу, в одному з випусків «Суспільне. Новини» від 27 жовтня 2025 року задіяні такі фемінітиви: *«Нагадаю, авторкою тексту «Треба жити» стала письменниця Євгенія Кузнецова, а дикторкою акторка Наталія Сумська. І до нашого етеру доєднується власне авторка тексту цього радіодиктанту національної єдності, письменниця Євгенія Кузнецова. (...) Євгенія Кузнецова, авторка тексту радіодиктанту, українська письменниця, перекладачка та науковиця»* [4].

У молодіжному середовищі й особливо у сфері віртуальної комунікації фемінітиви зазнали найбільшого поширення. Соціальні мережі, блоги та онлайн-платформи стали простором, де нові форми закріплюються природним шляхом – через спонтанне мовлення та самовираження. Молодь активно вживає форми *блогерка, контентмейкерка, письменниця, волонтерка, стримерка, активістка*, підкреслюючи тим самим власну гендерну ідентичність та рівноправність. У нашій розвідці проаналізували діалоги молоді в групах телеграму, де доєднані мешканці одного гуртожитку та студентський актив Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Більшість студентів із гуманітарної сфери, проте є й з медичної та технічної. За нашими спостереженнями, фемінітиви становлять невід’ємну частину спілкування значної частини учасників груп. Молодь активно використовує фемінітиви:

*Привіт! Звертаюсь до філологів та філологинь;
Цим відео ділилась **директорка** моєї школи, жорстка жіночка;
Ми, **студентки** 3 курсу іноземних мов, хочемо створити комюніті
для вчителів;*

*Школа №10 запрошує до своєї команди вихователя/виховательку
групи продовженого дня;*

*Хтось має номер до **викладачки** з баз даних?*

Для віртуального дискурсу характерна особлива гнучкість, тому саме він є каталізатором мовних змін і важливим середовищем поширення інноваційних форм.

Соціокультурна роль фемінітивів виходить за межі чисто лінгвістичного явища. Вони відображають трансформації у суспільній свідомості, спрямовані на утвердження принципів рівності й інклюзивності. Офіційне визнання можливості використання форм жіночого роду для позначення професій і посад, закріплене у документах Національної комісії зі стандартів державної мови, підтверджує поступову інтеграцію цих одиниць у мовну норму. Хоча певний опір суспільства з боку старших поколінь ще зберігається, загальна тенденція свідчить про поступове прийняття фемінітивів як невід'ємного елемента сучасного українського мовлення.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Таким чином, фемінітиви у сучасній українській мові є динамічною підсистемою, яка активно розвивається під впливом соціальних, культурних і технологічних чинників. Вони демонструють високу продуктивність словотвірних моделей, виконують різноманітні комунікативні функції та виступають маркерами гендерної чутливості. Поширення фемінітивів у різних типах дискурсу – освітньому, медійному, молодіжному – засвідчує не лише мовну, а й соціальну еволюцію українського суспільства, що прагне відобразити в мові принципи рівності, самоповаги та видимості обох статей.

Перспективу розгортання цієї теми вбачаємо у системному моніторингу поширення фемінітивів у різних сферах українського соціуму.

Список використаних джерел

1. Араджионі М. А., Козорог О. Г., Лебідь Н. К. Культура добросусідства: підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Освіта, 2023. 129 с.

2. Брус М. П. Фемінітиви в українській мові: генеза, еволюція, функціонування: монографія. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2019. 440 с.

3. Прометун О., Малієнко Ю., Ремех Т. Досліджуємо історію і суспільство: підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Освіта, 2022. 174 с.

4. Суспільне. Новини від 27 жовтня 2025 року. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=TRfFMsrKpnl>